

Impactul cercetării civilizației geto-dacice asupra societății contemporane

Cuvinte cheie: geto-daci, civilizație, dava, ideologie

Key words: *geto-dacians, civilisation, dava, ideology*

Abstract

The present contribution is starting from the observation that proper documentation on generic civilization called "Geto-Dacian" is shakier surprising than we might have expected to know of an important period of history the south-eastern Europe.

The question we are trying to answer is one of paramount importance: the extent to exaggerate or even falsify the historical reality of political reasons and to build up national pride in our endeavor to forge a place of honor, equality, even superiority in among our neighbors or the European nations in general.

"Geto-Dacians" – the generic name actually means an amalgam of communities, each with his own group identity – identity is constituted as a picture of communities in north-Thracian language group, which have survived here, in the Iron Age, before the Roman conquest. Usually the history and civilization of the Dacians is considered an important stage in the pre-Romanian history, an idea present in various treaties and compendia.

The features of the Geto-Dacian "culture": specific ceramic forms, "Dacian" silver objects, figurative art, "Dacian" coins, cult places, specific funerary practice. I dare say that affirming that the Geto-Dacians are our ancestor, is as true as saying that the Geto-Dacians are not our ancestors.

The term "Dacia" became a brand of contemporary Romanian people: Automobile Dacia, Dacia hotels, streets, boulevards with the names of Geto-Dacian leaders about which we do not know much, and the list can carry on.

Expresia *Geto-Dacii sunt strămoșii noștri* este atât de înrădăcinată în mentalitatea românilor, fie ei arheologi sau istorici sau chiar oameni de rând, încât a o pune în discuție ar putea părea îndrăzneț. Și totuși cred că a sosit timpul să ne întrebăm: ce se ascunde în spatele acestui mod de a vedea lucrurile, în ce măsură exagerăm sau chiar falsificăm realitatea istorică din motive politice și de exacerbare a mândriei noastre naționale în străduința de a ne plăsmui un loc de cinste, de egalitate, poate chiar de superioritate în rândul vecinilor noștri sau al neamurilor europene în general. Oare, gândind așa, nu vitregim studiul uneia dintre cele mai interesante perioade din istoria Europei, cea a civilizațiilor periferice lumii greco-romane din veacurile din preajma erei noastre?

Prezenta contribuție pleacă de la constatarea, întâlnită nu odată în cursul activității mele, potrivit căreia baza documentară referitoare la civilizația generic denumită "geto-dacă" este surprinzător mai șubredă decât ne-am fi așteptat pentru cunoașterea unei importante perioade ale istoriei sud-estului Europei. Dacă aș afirma că această perioadă este, poate, cea mai puțin cunoscută din istoria veche a țării noastre, în mod cert aș șoca cititorii, dar mi-e teamă că n-aș greși prea mult. Totodată constat că, în pofida volumului mare al publicațiilor despre

acest subiect și mai ales siguranța cu care sunt prezentate problemele istoriei politice și culturale a Daciei secolelor II î.Chr. – 106 d. Chr. în diferitele lucrări de sinteză, acestea sunt, toate, în proporție inversă cu puținele date pe care le putem considera temeinice referitoare la cultura materială și spirituală a neamurilor care au locuit pe aceste meleaguri. Această stare de fapt iese în evidență cu precădere în cazul formelor de locuire și al locurilor de cult, deși numărul săpăturilor arheologice, foarte diferite din punct de vedere calitativ, este impresionant, dar în urma cărora au rămas nenumărate semne de întrebare și probleme fundamentale nerezolvate, precum cronologia, structura obiectivelor cercetate și, nu la urmă, imaginea de ansamblu a istoriei pe care transformările culturale ale resturilor materiale o reprezintă. Desigur, una din cauze este lipsa sau insuficiența datelor concrete publicate: s-a scris mult, dar se cunoaște puțin, iar ceea ce nu se cunoaște bine este suplimentat prin ipoteze, marcate adesea prin prejudecăți de ordin istoric, bazate pe o informație literară la rândul ei foarte fragmentară și expusă speculației.

Ne-am obișnuit să socotim istoria și civilizația geto-dacilor ca o etapă importantă, premergătoare istoriei românilor. Așa a fost concepută și în "tratatul" *Istoria Românilor*,

apărut în 2001 (ediția a doua ce a apărut în 2010 nu a afectat mult acest punct de vedere). În măsura în care, în formarea imaginii identității națiunii noastre, trecutul (sub formă de *istorie*) constituie o componentă esențială, aserțiunea de mai sus a fost deplin justificată. Geto-dacii erau văzuți în România ca strămoșii neamului, pentru mulți, cei mai importanți, dacă nu chiar singurii ce merită acest titlu. După cum apreciem această afirmație, vom aprecia și ponderea pe care identitatea noastră, ca popor vorbind o limbă romanică, tinde să capete credibilitate, fie în apartenența lui la identitatea "națiunilor" neo-latine, fie, dimpotrivă, ca formă de manifestare voit singulară, a imaginii de moștenitor al unui popor, a cărei identitate, la istorici antici, se remarcă prin eroism, vitalitate, integritate morală (Herodot, IV, 93: "*cei mai bărbați și mai drekți dintre traci*"!) și prin curajul cu care s-a încumetat să înfrunte puterile "imperialiste" (persi, romani). Prima imagine, cea a romanității, s-a constituit încă din secolul al XVII-lea, odată cu străduința pentru alcătuirea unei identități de grup ca formă de opoziție față de grupurile în care era integrat geografic, dar care aveau propriile identități: unguri, austrieci, ruși, turci. Așa ne puteam identifica etnic – prin expresia "*noi de la Râm ne tragem*" – devenită astfel componenta principală a propriei noastre identități, fapt perpetuat până în zilele noastre.

Cea de a doua sintagmă – "*dacii sunt glorioșii noștri strămoși*" – a fost îmbrățișată în primul rând de ideologiile cu tentă naționalistă. Încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, a apărut acest mod aberant de a vedea originea românilor, având ca urmare editarea lucrării lui Niculae Densusianu, *Dacia preistorică*, în care se emitea teza vechimii elementului traco-dacic în decalaj față de elemental romanic, teză care marca începutul protocronismului. Acest punct de vedere este menținut la diletanți până în prezent, dar accentuarea importanței elementului dacic în formarea poporului roman a fost preluată de legionari, național-comuniști din perioada Ceaușescu și nu numai; de fapt, în pofida aparentelor diferențe ideologice de dreapta /stânga, țelul și explicațiile aduse sunt comune: nevoia de conștientizare pentru o largă pătură socială a imaginii unitare a identității naționale. Pe de altă parte, tot așa, dar din cu totul alte motive, regimul pro-sovietic al anilor '50 a încurajat teoria originii pre-

ponderent dacice a românilor, pornind de la prezumția că, în cadrul familiei de limbi indo-europene, tracii și, în special, dacii erau strâns înrudiți cu slavii, ca auxiliar în încercarea de integrare a imaginarului național român în identitatea grupului slav.

Cum ne putem orienta deci în acest noian de idei dominate de ideologii, nu odată politice? Geto-dacii – sub această denumire generică se înțelege de fapt un amalgam de comunități, fiecare cu propria lui identitate de grup – se constituie ca imagine a identității comunităților din grupul lingvistic nord-tracic, ce au viețuit aici, în epoca fierului, înainte de cucerirea romană. Este o afirmație tot atât de neutră ca cea despre galli ca identitate de grup înaintea de cucerirea Galliei de către Caesar.

Aș îndrăzni să afirm că a spune că geto-dacii *sunt* strămoșii noștri este tot atât de adevărat pe cât a afirma că geto-dacii *nu sunt* strămoșii noștri. Îmi pun însă întrebarea: poate arheologia să ajute la deslușirea acestei dileme?

Interpretarea rezultatelor cercetărilor arheologice făcute până acum în România s-a străduit să întărească în mod artificial imaginea existenței unui grup a cărei identitate se reflectă în aparenta unitate de forme a culturii materiale: forme ceramice, orfevrărie, tipuri de clădiri (locuri) de cult, etc., chiar și practici funerare de un aspect specific. Toate acestea s-ar constitui în ceea ce a fost denumit a fi "*perioada de maximă dezvoltare a civilizației geto-dace*" sau "*perioada clasică*" a acesteia și care ar caracteriza identitatea unei națiuni, dezvoltate pe un spațiu geografic bine definit – spațiul "*carpato-dunărean*" – în special pe durata secolelor II-I î.Chr. (cu nuanțe în privința unei cronologii mai precise) până la cucerirea definitivă a Daciei de către romani în 106 d.Chr. Cu alte cuvinte, crearea imaginară a unei identități de grup etnic, convențional denumit geto-dacii.

Această imagine, devenită națiune în concepția multor istorici români, s-ar fi detașat, fără a fi afectată esențial în structura ei etnică, de grupuri "străine" (celți, bastarni) ce s-au "infiltrat" în spațiul ocupat de grupul autohton al geto-dacilor¹. Unitatea acestei națiuni construite de istorici și arheologi ar fi atins apogeul în unificarea politică înfăptuită de Burebista în sec. I î.Chr.. Acesta a devenit personajul-stâlp în jurul căruia, timp de aproape două decenii (cca. 60-44 î.Chr.), și-

au jucat rolul principalele formațiuni politice ale susnumitei "națiuni". Cum se știe, s-a ajuns chiar la forme extreme a acestei viziuni: puterea lui Burebista (acea *megale arche* de care amintea Strabo) s-ar fi constituit într-un stat, desemnat ca "*independent și centralizat*". În paralel, fanaticii trecutului strămoșesc, desigur, mai ales amatori diletanți, dar, din păcate, nu numai, au promovat acest cult și prin comiterea de falsuri (v. tăblițele de plumb) sau de organizarea de întruniri de tot felul și de publicații aberante; totul a culminat, în 2006, la Deva, în mod hilar, în ceremonia colivei enorme, în cinstea lui Decebal și a eroicului său neam, la care s-au pretat să slujească și preoți ai BOR. Desigur, într-o țară democratică astfel de manifestări sunt de neevitat și ar trebui privite cu zâmbet și îngăduință. Mai îngrijorătoare sunt dimensiunile prin care astfel de acțiuni afectează puterea conducătoare a țării și sprijinul oferit de unele persoane influente financiar și politic.

Prin aceste scurte cuvinte, analizând problema geto-dacică sub forma evocată mai sus, facem de fapt psihanaliza unui grup – denumit aici națiunea română – așa cum am psihanaliza o persoană. Asemănările de metodă între aceste două categorii sunt mai mari decât deosebiri. Sigmund Freud, interesat el însuși de cercetarea arheologică, a făcut această paralelă². Deoarece orice grup social crează *cultură materială*, resturile ei oglindesc și susțin identitatea grupului respectiv. Aceasta înseamnă a căuta ceea ce supraviețuiește din rămășițe, fie în subconștientul unui individ, fie al unui grup care-și asumă o anume identitate. A ști deci, de ce grupul respectiv, din prezent, explorându-și trecutul, își asumă acea identitate³. Cercetarea materialelor arheologice, văzută prin prismă psihanalitică, ar urma să justifice respective identitate de grup.

Dacă încercăm să ne dezbărăm de acest tip de cercetare și să ne mulțumim cu descrierea a ceea ce arheologia poate oferi, vom observa că definirea *culturii geto-dacice* și a ariei de răspândire este dependentă de criteriile convenite ca fiind creații specifice etniilor din spațiul carpato-dunărean (în primul rând forme ceramice și tipuri de sanctuare; alte manifestări, precum cele iconografice și orfevrăria sau monetăria, sunt auxiliare). Determinarea elementelor specifice a fost făcută pe baza ariei definite de datele din sursele literare, care însă se referă

mai cu seamă la perioada secolelor I î.Chr și I d.Chr. Suprapunerea ariei culturale, definite prin descoperiri arheologice, a căror datare cuprinde și o mare parte a secolului al II-lea î.Chr., deci mai precisă și reflectând stadiul actual al cercetării, peste cea rezultată din sursele antice, s-o numim "istorică", dar foarte vagă, nu coincide decât în linii generale. Pentru a nu repeta greșelile ce pot decurge dintr-o concepție arheologic-istoricizantă, este necesar să se acorde o atenție deosebită distincției între *istoric* și *arheologic*, mai ales în cazul de față, datorită conotațiilor politice și naționaliste, care, nu odată, au exercitat o influență nefastă asupra conceptului de *civilizație* geto-dacă. Este clar că elemente precum așezările, practicile funerare, echipamentul militar, uneltele de tot felul, deci tot ceea ce constituie baza documentară a unei culturi arheologice privită tradițional, nu reprezintă decât în parte potențialul material și spiritual al unei etnii. Ele sunt bunuri ale civilizației celei de a doua epocă a fierului de pe tot întinsul ariei carpato-danubiene, în cuprinsul căreia au înflorit și au supraviețuit elemente de cultură celtică, bastarnă, sarmată, poate și a altor etnii necunoscute. Ceea ce numim perioada *clasică* sau de "maximă dezvoltare" a culturii geto-dacice⁴ este de fapt cea a perioadei Burebista-Decebal – un concept de natură istorică, extins, prin analogiile materialului arheologic, înapoi în timp, până spre mijlocul secolului al II-lea î.Chr.

Să rezumăm ceea ce înțeleg – și cred că se înțelege în general – prin trăsăturile definitorii ale "culturii" geto-dacice:

1. Forme ceramice specifice (în primul rând "fructiera" și ceașca-opait, dar și multe altele). **2. Argintăria "dacică"** (fibule, fâlere, veselă etc.). **3. Artă figurativă** cu reprezentări specifice pe piese din argint, bronz sau lut. **4. Monede "dacice"**, așa-numita fază a doua a monetăriei geto-dacice, cu stilizare excesivă a figurilor (tipurile Toc-Chereluș, Inotești-Răcoasa, etc.). **5. Locuri de cult:** construcții cu o latură absidală, constant orientată ± NV (de fapt orientarea se înscrie într-un segment de cerc cuprins între ±VNV și NNE), și construcții rectangulare sub forma unor aliniamente de bază de coloană (așa-numiții tamburi de piatră). **6. Practici funerare specifice**, mai bine spus lipsa unor rituri funerare sesizabile arheologic, ceea ce sugerează practicarea unui ritual specific pe care îl putem cel mult

presupune, nu însă și demonstra. Ultimile două constituie, poate, aspectele cele mai originale ale civilizației din Dacia.

În primul rând se cuvine precizat că fiecare dintre cele șase caracteristici enumerate se distribuie pe câte o arie proprie care nu este identică celorlalte. Dar toate ariile acestor categorii se suprapun pe o mare parte a spațiului carpato-dunărean.

În stadiul de față al cercetării sunt dovezi pentru a susține ca, cel puțin în sudul României, caracteristicile enumerate mai sus să fie prezente în jur de 150 î.Chr. De ex., cetatea de la Popești a fost cel mai târziu întemeiată la această dată, iar în cel mai vechi nivel al acestui sit se regăsesc toate formele ceramice caracteristice, precum și o construcție cu absidă având rol de sanctuar⁵. Pentru spațiul intracarpatic se poate presupune o situație asemănătoare, dar elemente care să asigure o cronologie riguroasă lipsesc deocamdată. Dacă o situație ca cea de la Popești și din alte situri din Muntenia se va putea extinde asupra întregii Dacii, atunci am putea afirma că principalele caracteristici ale acestei civilizații din perioada pe care o numim de "maximă dezvoltare" au apărut într-adevăr în prima jumătate a secolului al II-lea î.Chr. și s-au cristalizat către mijlocul acestui veac. Într-un astfel de caz, situația arheologică ar putea să contribuie la consolidarea controversatei ipoteze, a acelor *incrementa Dacorum* în secolul al II-lea î.Chr., sub un ipotetic rege Rubobostes (sau Burobostes) și nu în vremea lui Burebista. Dar, cum limpede se vede, un răspuns nu se poate da în stadiul de față⁶.

Dintre trăsăturile considerate mai sus ca fiind caracteristice "culturii" geto-dacice, *Practicile funerare* reprezintă, într-o anumită măsură, un aspect aparte despre care doresc să insist aici. S-a afirmat, nu odată, că ritul de înmormântare la geto-daci era incinerarea⁷. În realitate situația este foarte complexă. Se cunosc, în apropierea unor stațiuni de tip *dava*, câte un mic grup de tumuli în care se practica arderea pe rug (Popești, Poiana, Cugir etc.). Inventarul acestor morminte era fastuos (arme ofensive, cămașe de zale, coif, piese de car, podoabe și ceramică), ceea ce sugerează statutul social înalt al defuncților, desigur dinastii locali⁸. Pe de altă parte, se cunoaște un număr relativ mare (peste 200) de schelete, depuse în diferite poziții, uneori dezmembrate, descoperite, aproape toate, în cuprinsul așezărilor din secolele II î.Chr. și I d.

Chr.⁹. Faptul că majoritatea acestor morminte sunt lipsite de inventar funerar și că prezența lor, cu foarte puține excepții, s-a constatat numai în sectorul "civil" al așezărilor de tip *dava*, indică un statut social mai jos (sclavi ?) al acestor indivizi. Din cele relatate aici, apare evident că menționatele morminte nu reflectă nici pe departe numărul real al populației, fiind în vădit contrast cu numărul mare de situri din această epocă. Lipsa necropolelor nu este, în cazul de față, o lacună a cercetării, ci presupune, mai de grabă, o practică funerară nesesizabilă arheologic (o situație similară în Hallstattul timpuriu și mijlociu)¹⁰. Amintim că situații asemănătoare se cunosc și în lumea celtică¹¹. Totodată însă, la periferia ariei culturii atribuită geto-dacilor, sunt atestate totuși necropole de incinerare, precum în cultura Lipița, atribuită neamului trac al costobocilor, iar după cucerirea Daciei de către romani, apar necropole de incinerare, atribuibile carpilor sau dacilor "liberi". Se pune deci întrebarea dacă vor fi existat anumite reguli în religia locală care au impus un anumit ritual și, dacă da, atunci se poate presupune că ele au fost susținute de elita conducătoare, preoțească, pe care romanii au distrus-o. Formularea de asemenea ipoteze este îngăduită, dar nu este de așteptat și un răspuns satisfăcător.

O problemă esențială pentru studiul evoluției culturii geto-dacice și pentru eventualele implicații în istoria Daciei este definirea unor criterii cât mai exacte ale cronologiei absolute. În această direcție nu s-au făcut decât slabe progrese. Singurul criteriu ceva mai sigur este raportarea la contexte în care s-au descoperit piese de import mai precis databile (monede, fibule, piese de lux etc.). Din păcate, fiecare din aceste elemente nu reprezintă puncte cronologice fiabile pentru o datare mai precisă, fiind exemplare care, în general, au o durată de circulație și de viață destul de mare. Dacă în cazul unor situri din Câmpia Română încetarea locuirii poate fi apreciată ca terminându-se în vremea lui Augustus (Popești, poate Radovanu și Piscu Crășani), pentru multe așezări din Ardeal durată lor este imprecisă; o cronologie întemeiată pe raportări la evenimente istorice este *inacceptabilă arheologic*. De aceea, stabilirea unor sincronisme mai temeinic argumentate, care să poată servi și unor interpretări a evenimentelor istorice discutate mai sus este, în stadiul de față, cu totul nesigură. S-a

încercat să se aprecieze durata unor așezări în raport cu altele prin examinarea combinațiilor de tipuri de piese cu o datare cât de cât fiabilă în cuprinsul unei singure stațiuni. Pe această bază s-a propus o divizare în patru etape cronologice a siturilor mai importante din Dacia, mai ales a celor de tip *dava*. Rezultatele, deși provizorii și ipotetice, arată așezări ce-și încetează existența înainte de 80 î.Chr. (Zimnicea de ex.), altele ce au durat până în epocă augustee (Popești) și cele care au durat până în vremea războaielor cu romanii¹².

Într-o teză de doctorat ce a fost susținută acum patru ani la Universitatea din București, Daniel David enumera 1136 de localități pe teritoriul cărora s-au descoperit 1641 de situri, ce se cuprind în noțiunea de "așezare" și pot fi atribuite perioadei ce corespunde așa numitei faze de "*maximă dezvoltare a civilizației geto-dacice*". Dintre acestea 49% au fost identificate prin cercetări de suprafață, 24% din sondaje sau săpături de salvare și doar 7,1%, respectiv 107 situri, au beneficiat de o explorare așa-zis sistematică; la acestea se adaugă și 268 de stațiuni despre care nu se cunoaște tipul de cercetare (16%). După ce înșiră stațiunile cercetate sistematic – majoritatea lor fiind de tip *dava* – autorul amintit conchide că în stadiul actual al publicării doar 567 de situri din totalul de descoperiri, deci 35%, pot fi utilizate în alcătuirea bazei de documentare și, dintre acestea, doar 1% beneficiază de o publicare cât de cât acceptabilă. În cazul locurilor de cult, situația stadiului cercetărilor este asemănătoare, chiar și mai șubredă. După cum se vede, baza documentară este doar aparent foarte largă, în realitate numai puțin din această documentație poate fi utilizată cu folos¹³.

La definiția general acceptată pentru noțiunea de *dava*, aceea de centru politic, religios și economic, funcții concentrate, toate, într-o așezare, uneori și fortificată, subscriu și astăzi, dar cred că nu există un criteriu standard pentru a defini un *dauon* (*daua* este foarte probabil un neutru plural), iar criteriul "teoretic" de "centru rezidențial", diferă tipologic de la zonă la zonă. Tot așa, cred că ideea de formație protourbană pentru *dava* poate fi luată în discuție doar pentru unele dintre astfel de centre rezidențiale. Este, de asemenea, superflue discuția despre ceea ce au înțeles izvoarele antice prin *dava*

= *polis*, deoarece această din urmă noțiune implică un centru – în cazul regiunilor barbare nu neapărat urban – și, implicit, întreg teritoriul adiacent. Prin urmare, socot că *dava* este cuvântul specific civilizației geto-dace pentru un centru rezidențial tot așa cum *oppidum* definește un centru rezidențial în lumea celtică.

N-aș dori să mai insist aici asupra acestei teme, ci să revin la ceea ce mi-am propus inițial: să subliniez impactul pe care aceste date arheologice puțin sigure în asociere cu o informație istorică extrem de fărâmițată îl au în continuare asupra calității cercetării. Avem o epocă de aproape trei secole a cărei istorie este construită pe un noian de ipoteze mai mult sau mai puțin controversate. Termenul Dacia a devenit un brand al popului român contemporan: automobile Dacia, hoteluri Dacia, străzi, bulevarde purtând numele unor conducători geto-daci despre care nu știm mare lucru, dar pe care îi eroizăm și aș putea continua.

Închei, dorind să mă refer la modul cum a fost recepționată o descoperire recentă: tezaurul de brățări de aur ce ar fi fost găsite, în 2002, în apropierea zonei sacre de la Grădiștea Muncelului. Fiind o surpriză pentru arheologi – de două secole încoace nu s-au aflat decât tezaure de argint –, era de așteptat să se exprime serioase dubii cu privire la autenticitatea acestor podoabe. Mai ales, atunci când intervin și chestiuni de ordin bănesc, suspiciunile cresc. Nu cred că este posibil să dăm în momentul de față un verdict în această privință. Dar interesul, care a depășit cu mult palierul strict științific al acestei probleme, a iscat controverse ce ar putea cuprinde și domeniul politic. În orice caz, susținerea autenticității acestor brățări sau negarea ei, tinde să ia proporții și să ducă la emiterea de ipoteze istorice, cum ar fi de exemplu, monopolul regesc asupra aurului în Dacia lui Decebal etc. Personal socot că trebuie desigur pornit de la prezumția de încredere în datele oferite de cei ce anchetează cazul. Socot, de asemenea, că statul a procedat corect când a autorizat cumpărarea lor de pe piața privată: este mai bine să cumperi niște eventuale falsuri decât să pierzi piese care ar putea fi autentice! Cred însă că ar fi mai bine să așteptăm publicarea tuturor datelor legate de istoria descoperirii acestui presupus tezaur și să nu ne lăudăm pe plan național și internațional, prin expoziții

și colocvii, cu această desoperire despre care ignorăm o mulțime de date, ci să procedăm mai de grabă la o investigație de teren bine organizată în toate zona de unde se presupune că ar proveni aceste piese. Iată cum o descoperire încă nelămurită a fost deja

inclusă în tezaurul național al civilizației și istoriei geto-dacice, rezultat al impactului pe care cercetarea acestei epoci a avut-o și o mai are încă asupra societății românești contemporane.

Alexandru Vulpe

Note / Notes

1. Cf. și **Niculescu, 2004-2005**, p. 99-124. Aș mai remarca că atât descoperirilor de tip celtic, cât și celor de tip bastarnic li s-au consacrat lucrări bine documentate și competent scrise, fapt ce este în anume măsură în contrast cu numeroasele lucrări despre geto-daci care nu totdeauna pot fi asemuite primelor
2. Cf. și **Drassinower 2003**
3. În acest sens citez un interesant articol al lui Ian Russel (**Russel 2006**, p. 185-195) care cu referire specială în cazul Irlandei, utilizează în arheologie ideile lui Vamik D. Volkan (**Volkan 2003**, p. 49-75)
4. **Babeș 1979**, p. 5-19

5. **Vulpe 1997**, p. 163 urm.
6. **Vulpe 2007**, p. 227-232
7. **Daicoviciu 1972**, p. 282 urm; mai nuanțat și bine documentat: **Crișan I. H. 1993**, p. 236 urm.
8. **Vulpe 1976**, p. 193 urm.
9. **Sîrbu 1993**
10. Vezi o formulare asemănătoare în IR2, I, 2010, p. 367 și 456 urm (A. Vulpe) și p. 776 urm (M. Babeș).
11. Cf. și **Babeș 1988**, 1, p. 3-32
12. Cf. **Babeș 1975**, p. 125-140
13. **David 2006**, p. 65-77

Bibliografie / Bibliography

- Babeș 1975**
BABEȘ M., *Problèmes de la chronologie de la culture géto-dace à la lumière de fouilles de Cârlomănești*, în *Dacia NS*, 19, 1975
- Babeș 1979**
BABEȘ M., *Le stade actuel des recherches sur la culture géto-dace à son époque de développement maximum (IIe siècle av n.è. – Ier siècle de n.è.)*, în *Dacia NS*, 23, 1979, p. 5-19
- Babeș 1988**
BABEȘ M., *Descoperiri funerare și semnificația lor în contextul culturii geto-dace clasice*, în *SCIVA*, 39, 1988
- Crișan 1993**
CRIȘAN I. H., *Civilizația geto-dacilor*, București, 1993
- Daicoviciu 1972**
DAICOVICIU H., *Dacii*, București, 1972
- David 2006**
DAVID D., *DAVA și centre de autoritate*, în *Carpica*, 35, 2006
- Drassinower 2003**
DRASSINOWER A., *Freud' Theory of Culture*, New York, 2003
- Niculescu 2001**
NICULESCU A., *Archaeology, Nationalism and "The*

- History of the Romanians" (2001)*, în *Dacia NS*, 48-49, 2004-2005, p. 99-124
- Russel 2006**
RUSSEL I., *Freud and Volkan: Psychoanalysis, group identities and archaeology*, în *Antiquity*, 80, 2006, p. 185-195
- Sîrbu 1993**
SÎRBU V., *Credințe și practici funerare, religioase și magice în lumea geto-dacilor*, Brăila-Galați, 1993
- Volkan 2003**
VOLKAN V. D., *Large-Group Identity: Border Psychology and Related Societal Processes*, în *Mind and Human Interaction* (Virginia University) 13, 2003, p. 49-75
- Vulpe 1976**
VULPE A., *La nécropole tumulaire gète de Popești*, în *Thraco-Dacica*, 1, 1976
- Vulpe 1997**
VULPE A., *Săpăturile de la Popești. Prezentarea campaniilor 1989-1993*, în *Cercetări arheologice*, MNIR, 10, 1997
- Vulpe 2007**
VULPE A., *Burobostes. Ein dakischer König im 2. Jh. V. Chr.? (zu Trogus, Prol. XXXII)*, în *Dacia NS*, 51, 2007